

Adrian Lesenciuc

Teoria golurilor-concept

**Un model fractalic al raporturilor
limbă-cultură**

Postfață de Mariselda Tessarolo

The Theory of Concept-Holes

**A Fractal Model of the Language-Culture
Relationships**

Afterword by Mariselda Tessarolo

București, 2020

Cuprins

Introducere	7
I. Fundamente ale teoriei golurilor-concept	11
1.1. Alegerea unei direcții metodologice adecvate pentru studiul contextului cultural în configurarea pattern-urilor comunicaționale	12
1.1.1. Preambul	12
1.1.2. Încărcătura referențială și contextuală a simbolurilor	13
1.1.3. Direcții de cercetare	17
1.1.4. Metodologii hermeneutice	22
1.1.5. Spre o interpretare structuralistă	28
1.2. Premise structuraliste ale teoriei golurilor-concept.....	31
1.2.1. Posibilități ale exploatării fractale	31
1.2.2. Limba văzută ca structură de goluri-concept.....	35
1.2.3. Fundamente structuraliste	40
1.2.4. Perspective structuraliste în oglindă. Interdeterminarea limbă - cultură	48
1.2.5. Perspectiva coșeriană.....	55
1.2.6. Fundamente metafizice	60
II. Teoria golurilor-concept. Modelare fractală	65
2.1. Apropieri semantice. Câmpul unic de suprasimetrie	69
2.1.1. Câmpul unic de suprasimetrie.....	69
2.1.2. Câmpul lingvistic.....	71

2.2. Gândire vs limbaj în comunicare. Un model de comunicare bazat pe teoria golurilor-concept.....	75
2.2.1. Preambul	75
2.2.2. Limbaj și gândire – limite de definire	76
2.2.3. Spre un nou model comunicațional	81
2.3. Geometria fractală. Posibilități de modelare a limbii.....	87
2.3.1. Posibilități integratoare ale fractalilor	87
2.3.2. Dimensiunea fractală	90
2.3.3. Posibilități de modelare fractală a comunicării în baza teoriei golurilor-concept.....	94
2.3.4. O posibilă interpretare	101
2.4. Posibilitatea utilizării teoriei golurilor-concept în educația preșcolară.....	103
2.4.1. Teorii ale învățării/ dezvoltării.....	104
2.4.2. Învățarea prin joc sau exploatarea golurilor limbii	110
Concluzii	117
Observații asupra teoriei golurilor-concept	119

*

Introduction.....	135
I. Fundamentals of the theory of concept-holes	139
1.1. Prospective approaches to studying sign systems	140
1.1.1. Introduction.....	140
1.1.2. Referential and contextual change of symbols.....	141
1.1.3. Research directions.....	146
1.1.4. Metodologii hermeneutice.....	151
1.1.5. Towards a structuralist interpretation	157
1.2. Structuralist fundamentals of the theory of concept-holes	160
1.2.1. Possibilities of fractal exploitation	160

1.2.2. Language seen as a structure of concept-holes.....	164
1.2.3. Structuralist fundamentals	168
1.2.4. Reflected structuralist perspectives. The language-culture interdeterminacy	177
1.2.5. Coşeriu's perspective	183
1.2.6. Metaphysical foundations	188
II. The theory of concept-holes. Fractal modelling ...	193
2.1. Semantic approaches. The unique field of supersymmetry (SUSY)	197
2.1.1. The unique field of supersymmetry (SUSY).....	197
2.2.2. The linguistic field.....	200
2.2. Thinking vs language in communication. A communication model based on the theory of concept-holes	204
2.2.1. Introduction.....	204
2.2.2	205
2.2.3. Towards a new communicational model.....	211
2.3. Fractal geometry. Possibilities of fractal modelling	216
2.3.1. Integrative possibilities of fractals	216
2.3.2. Fractal dimension.....	219
2.3.3. Possibilities of communication fractal modelling based on the theory of concept-holes..	223
2.3.4. A possible interpretation.....	229
2.4. The possible use of the theory of concept-holes in preschool education	232
2.4.1. Theories of learning/ development	233
2.4.2. Learning through play or exploiting the concept-holes.....	238
Conclusions.....	245
Osservazioni sulla teoria dei concetti-holes	248
Bibliografie/ Bibliography:	261

I. Fundamente ale teoriei golurilor-concept

1.1. Alegerea unei direcții metodologice adevate pentru studiul contextului cultural în configurarea pattern-urilor comunicaționale

1.1.1. Preambul. În intenția identificării raporturilor limbă-cultură și a rolului contextului cultural în configurarea pattern-urilor comunicaționale ne vom focaliza atenția asupra contactului cu semnul, care și-a pierdut relația naturală cu referentul și se reduce la arbitraritatea alocării de sens. Alocarea de sens permite contactul mediat, prin intermediul relației atribuite dintre semnificant și referent, încărcate semantic și cu depunerile contextului cultural. Semnul, prezentând astfel un grad ridicat de *constrângere*, asociat fiind simbolului sau figurii alegorice, depozitează atât contextul, cât și realitatea desemnată, accesibilizând prin relația atribuită doar contactul cu referentul. Prin urmare, în funcționalitatea semnului care depozitează raporturile cu ambii termeni se poate „pătrunde” prin apel la metode și tehnici de cercetare mixte, preponderent calitative, de proveniență lingvistică și antropologică, doar pentru a identifica raporturile semnului cu referentul. Contextul cultural necesită o abordare specială, prin apel la metode care transcend limitele unui singur

domeniu de cunoaștere, printr-o imersiune în zorii apariției limbajului. Cum însă reconstituirea cadrului cultural este mai adecvată demersului decât amplificarea simbolului, un prim reper în conturarea parcursului metodologic privește imersiunea în contextul comunicational. În aceste condiții, scopul prezentei lucrări este de a găsi direcții metodologice adecvate studiului contextului cultural în configurarea pattern-urilor comunicationale. Pentru aceasta propunem abordările transcendentă, fenomenologică și hermeneutică, cu focalizare asupra hermeneuticilor reductive, instaurative și mixte. O soluție ar putea reprezenta alegerea unei căi specifice hermeneuticilor reductive, calea structuralistă, care se concentrează asupra relațiilor, reducând semnificația nu la cuvinte și sensuri alocate arbitrar, ci la unități funcționale.

1.1.2. Încărcătura referențială și contextuală a simbolurilor. Contactul cu artefactele culturale mediază contactul cu realitatea filtrată cultural. Vorbim astfel despre o reprezentare indirectă a lumii, o dezvăluire, o re-rezentare a realității. Semnul, cel care ține locul realității în negocierea semiotică dintre referent și utilizatorul său (*aliquid stat pro aliquo*), descrie în acest caz o realitate semnificantă greu prezentabilă. Ne raportăm, astfel, la o modalitate indirectă de cunoaștere, fie în manieră alegorică, fie în manieră simbolică. Este și cazul sistemelor de semne ale căror raporturi directe cu referentul sau obiectul desemnat al fiecăruia s-au pierdut sau au fost slăbite, dar a căror semnificație s-a construit în interiorul procesului simbolic printr-o atribuire ulterioară a unui înțeles convenit în cadrul comunității lingvistice. Semnele provenind din etapa de constituire a paradigmatelor și sintagmelor, în sens saussurian,

sunt vehicule care înmagazinează înțelesuri (diluante și încărcate apoi semantic cu depuneri contextuale) și care economisesc operații mentale de reconfigurare a seriei semiotice peirceene (1990:274-275), dar care se exprimă diferit în raport cu senzația. Dacă din acest punct de vedere simbolizarea este centripetă, iar figura alegorică este centrifugă,

simbolul este, ca și alegoria, trimitere a sensibilului de la figurat la semnificat, dar el este, prin natura însăși a semnificatului inaccesibil, și epifanie, adică apariție, nu și în semnificant, a indicibilului (Durand, 1999:17).

Punem în discuție, astfel, subiecte transmise și mediate cultural: ale metafizicii, artei, religiei, magiei, încărcate simbolic de înțelesuri care depășesc raportarea primă la referință. Prin urmare, în intenția identificării rolului contextului cultural în configurarea sistemelor convenționale de semne, apelul la simbol și la figura alegorică reprezintă mai degrabă o modalitate de îndepărtare de caracterul indicativ sau ostensiv al referinței (ba chiar abolirea acesteia), decât parcurgerea unor pași necesari în identificarea/ punctarea procesului de semnificare primă. Configurarea sistemelor convenționale de semne sau configurarea codului acceptat convențional în cadrul comunității lingvistice (atât a dimensiunii sintagmatice, cât și, mai ales, a celei paradigmatică) presupune raportarea strictă la *Umwelt*-ul referințelor ostensive ale contextului acestei configurări. Contactul cu simbolurile și formele alegorice păstrate din zorii configurării sistemelor convenționale de semne ne pune de fapt față în față cu *Welt*-ul referințelor neostensive, al absențelor sau al elementelor imposibil de perceput.

Simbolul și figura alegorică încorporează raportul direct cu referința absentă sau imposibil de perceput/imposibil de prezentat conștiinței. Contextul configurării sistemului de semne devine el însuși materie depozitată în simbol. Identificarea rolului contextului cultural și configurarea acestor sisteme este astfel mult îngreunată, intră sub incidența indeterminării măsurarea în care instrumentul de măsură reprezintă obiectul propriei măsurări. Operația vizată, identificarea rolului contextului cultural în configurarea sistemelor de semne, cuprinde în egală măsură elemente ale contextului încorporate în simboluri. Prin urmare, ea se traduce prin operația de „separare” a referinței re-prezentate de depunerea contextuală. Dar depunerea contextuală îndepărtează semnul de referință, producând inadecvarea. Simbolul, la Gilbert Durand (1999:22), este semnul care, paradoxal, se alimentează din propria-i inadecvare; încorporând adecvarea, este:

semnul care trimite la un indicibil și invizibil semnificat, prin aceasta fiind obligat să încarneze concret adecvarea care îi scapă, și aceasta prin jocul redundanțelor mitice, rituale, iconografice, care corectează și completează inequizabil inadecvarea”.

Contextul ajunge, așadar, să fie depozitat în semn, în straturi suprapuse de efecte asupra acestuia, dar și depozitarul unui sens secret. Simbolul, ca semn cu un grad ridicat de *constrângere* în înțelesul de influență pe care semnificatul o exercită asupra semnificantului (Fiske, 2003:76), devoalează, într-un ansamblu nestructurat, referentul ascuns și contextul purtător de sens ascuns, fără însă ca utilizatorul său să poată separa cele două elemente și fără să poată înțelege, de la bun început, care

sunt efectele semiozei directe (al raportului semnificatului cu referentul) față de cele ale semiozei indirecte (al raportului semnificatului cu contextul producerii semnului). În mod natural, semnificantul simbolului este încărcat de concretețe, dar raportul atribuit dintre semn și referent nu presupune și o identică percepere a semnificatului. Semnificatul, încărcat de substanța aluvionară a contextului, depusă peste reprezentarea directă a referentului, se diluează și se dispersează în întregul univers sensibil. Contactul cu simbolicul (o mediere a contactului semnificantul prin intermediul semnificatului) aduce în discuție (re)ivirea continuă a acestuia prin prisme diferite, prin continua re poziționare în raport cu referentul, generată de fluiditatea referinței și de diluarea sus-amintită. Semioza, presupunând diluarea raportului semnificat-referent, conduce la instaurarea unui raport diferit semnificant-semnificat, marcat de *epifania* repetată, redundantă, dar nu tautologică, deoarece prin aceasta simbolul acoperă indefinit inadecvarea. *Epifania* simbolului este epifania unui mister devenit astfel prin jocul redundanțelor, prin jocul acumulărilor mitice, rituale etc., prin jocul acumulărilor culturale care sunt marca, indexul contextului cultural de proveniență. Pentru a „decripta” conținuturile depunerilor culturale succesive este necesar să apelăm la o metodă sau la un set de metode de decantare a conținuturilor.

O metodologie adecvată de decantare ar trebui să plece de la noua abordare durandiană a reprezentărilor: *mitodologia*. Însă pentru a ajunge metodologic la demersul mitodologic trebuie să identificăm, în liniile semnificării simbolice, puterea denotativă a simbolului, separând-o de înțelesurile conotative aditive, multiplatoare și în egală măsură (trans)formatoare de conținut. Să înțelegem prin această categorie a simbolicului

nu doar, în sens larg, capacitatea hominizilor de detașare de prezența lucrurilor și puterea de substituire *in absentia* a acestora cu reprezentarea de substituție, ci și, în sens restrâns, nașterea de semnificații latente, secunde și referirea la o categorie distinctă de semne care se separă de semnul general prin ocultarea structurală a semnificațiilor organizate în lanț (Wunenburger, 2004:80-81). Avem, pe de o parte, luată în calcul, posibilitatea apelului la metode de parcurgere inversă a procesului de hominizare, printr-o imersiune în zorii apariției limbajului articulat, unde se poate realiza asocierea dintre materia semnificantă și referent, respectiv plonjarea în simbolistica criptată a inițiatilor, ale căror taine pot fi înlăturate, tot în manieră reduționistă, prin inițiere. În studiul nostru accentul cade pe simbolicul înțeles la modul general, ca proces de substituire a reprezentării *in absentia*, iar calea este cea a imersiunii în apele turburi ale desemnării, semnificării, distribuirii de sens. Or, în contextul alunecării discuției spre problema alocării de sens, vom putea înțelege nevoia apelului la metodele hermeneuticii. Să privim alocarea de sens ca fiind urmată și de depunerea de aluviuni contextuale (conotative) pentru a înțelege optica lui René Alleau privitoare la versantul digital și la versantul analogic, primul caracterizat prin logica tautologică a identității, bazat pe arbitraritatea semnului, dar impropriu simbolului, celălalt prin logica analogică ce conduce la deschiderea hermeneutică (Alleau, 1976:97).

1.1.3. Direcții de cercetare. Studiarea contextului cultural în configurarea pattern-urilor comunicaționale aduce sub lumina interesului explorativ abordările transcendentă, fenomenologică și hermeneutică. Chiar dacă cele trei direcții metodologice implică excederea